

IEDEREEN GELIJK VOOR DE WERKLOOSHEID?

Hoofdstuk 4

Wim Herremans

1 Beterschap, maar nog niet structureel

Nadat de werkloosheid voor het vierde jaar op rij toenam, telt de Vlaamse arbeidsmarkt in 2005 naar schatting gemiddeld 236 000 niet-werkende werkzoekenden. De sterke economische groei-cijfers in 2004 zorgden wel voor een zekere heropleving van de Vlaamse arbeidsmarkt, waardoor de werkloosheidsgroei terugviel van 8,6% in 2004 tot 4,6% in 2005.

In het licht van de economische groeivertraging begin 2005 moeten we de beterschap voorlopig echter voorzichtig interpreteren en is het nog de vraag of de vooruitgang op korte termijn alle subgroepen in de werkloosheid zal bereiken. Zo kent de zeer langdurige werkloosheid (> 2 jaar) in 2005 nog een groei van maar liefst 20%. Bij de vijftigplussers is de groep die meer dan twee jaar werkloos is op een jaar tijd zelfs verdubbeld. Terwijl de langdurig oudere werklozen tot voor enkele jaren vrijgesteld werden van inschrijving als werkzoekende, blijven zij nu vaak hangen in de officiële werkloosheid: de vrijgestelde werkloosheid wordt als het ware 'ingeruild' voor langdurige officiële werkloosheid. Om dit systeem van communicerende vaten het hoofd te bieden, stelt zich dan ook de uitdaging om voor de groeiende groep van oudere werklozen een werkbaar alternatief te voorzien op de arbeidsmarkt. De Vlaamse regering neemt zich alvast voor om het aandeel vijftigplussers in de opleidings- en begeleidingsmodules van de trajectwerking bij de VDAB te verhogen. Bovendien wordt in de beleidsbrief werk 2006 een dialoog met de sociale partners aangekondigd over de opmaak van een actieplan voor een actievere toeleiding van ouderen.

Hfdst. 2

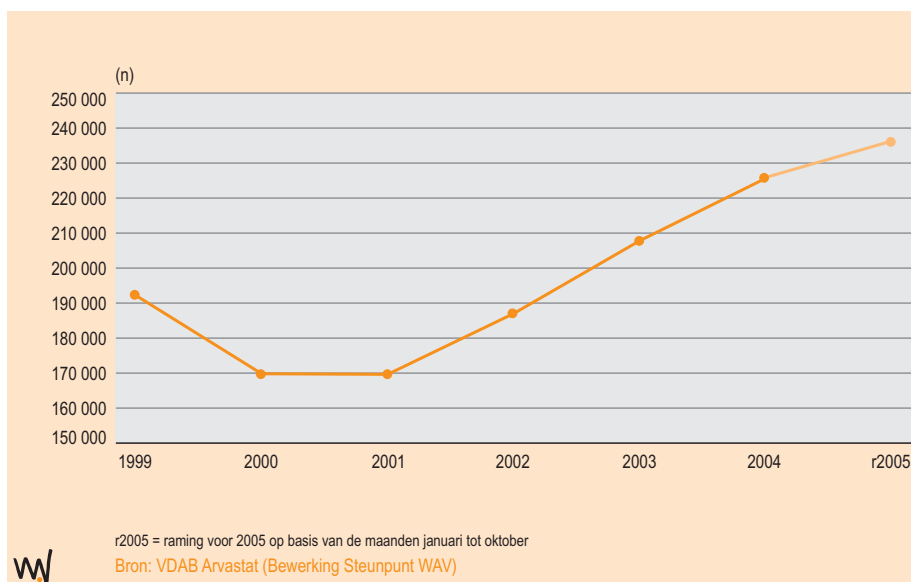
Hfdst. 1

1.1 ■ ■ Groeivertraging werkloosheid

In 2005 kende de Vlaamse arbeidsmarkt voor het vierde jaar op rij een toename van niet-werkende werkzoekenden (nwwz).¹ Gaan we in figuur 4.1 even terug in de tijd dan blijkt dat de voorlopig laatste werkloosheidsdaling werd opgetekend tussen 1999 en 2000. Het keerpunt volgde in het jaar 2001 toen de economische groei vrij bruusk vertraagde en de werkloosheid stagneerde op 170 000 nwwz. Vervolgens ging de werkloosheidsevolutie sterk de hoogte in en van 2002 tot 2005 groeide de Vlaamse werkloosheid jaar na jaar aan. Voor het jaar 2005 ramen we het gemiddeld aantal nwwz op 236 000 personen. In vergelijking met de situatie net voor de ommekeer (in 2000) zijn er 66 000 nwwz bijgekomen, wat een groei is van 39%.

Figuur 4.1

Aantal niet-werkende werkzoekenden (Vlaams Gewest; 1999-r2005)

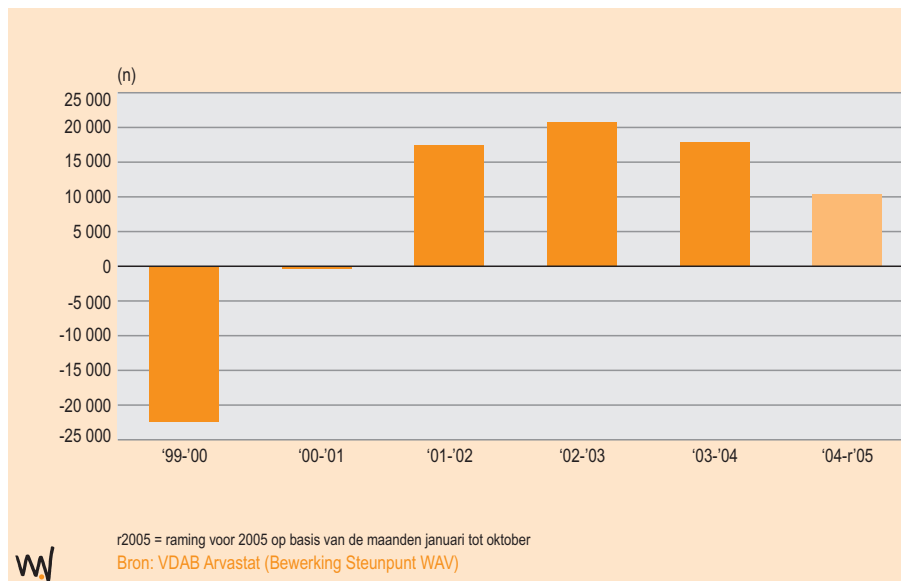
Niettegenstaande de groeivertraging van de Belgische economie begin 2005 en de sprekende groeicijfers aangaande de werkloosheid, valt er ook een lichtpuntje te bespeuren. Figuur 4.2 geeft immers aan dat de werkloosheidstoename geleidelijk weer afzwakt. Terwijl er in 2004 nog een toename was van 17 800 nwwz (+8,6%) op jaarbasis, valt de geraamde aangroei in 2005 terug tot 10 400 nwwz (+4,6%). Met andere woorden, de Vlaamse werkloosheid stijgt nog steeds in 2005, maar dan wel aan een trager tempo dan voorheen. Bovendien werd de werkloosheidsstijging

¹ Voor een overzicht van de methodologie en gedetailleerd cijfermateriaal dat wordt gebruikt in dit hoofdstuk verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, publicaties

eind 2004 en begin 2005 in grote mate veroorzaakt door een herziening van de werkloosheidsreglementering waarbij oudere werklozen en PWA-vrijgestelden verplicht worden zich blijvend beschikbaar te stellen voor de arbeidsmarkt (zie annex).

Figuur 4.2

Jaar-op-jaarevolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (Vlaams Gewest; 1999-r2005)

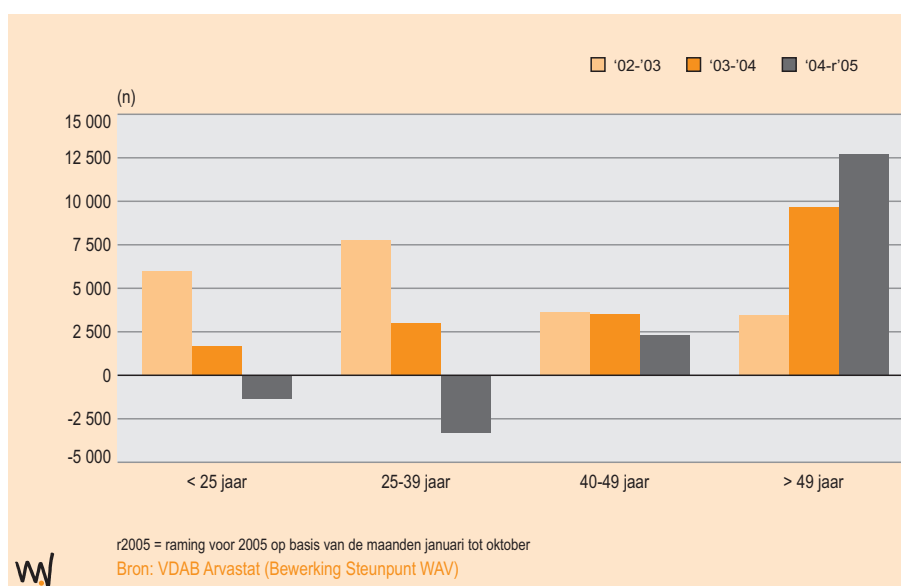
Tot slot doet ook de werkloosheidsevolutie per leeftijdscategorie vermoeden dat de negatieve invloed van de conjunctuur op de werkloosheidsevolutie in 2005 afgezwakt is. Bij de jongere leeftijdscategorieën die relatief gevoelig zijn voor conjunctuurschommelingen (Booghmans, 2004) en waarvoor de impact van de gewijzigde regelgeving eerder beperkt was, stellen we voor het eerst weer een daling vast van nwwz: na een sterke groeivertraging in 2004 daalt het aantal nwwz bij de min-25-jarigen en de 25-39-jarigen in 2005 respectievelijk met 1 300 nwwz en 3 300 nwwz (figuur 4.3).

De stijging van het aantal nwwz in 2005 is met andere woorden te verklaren door een toename bij de oudere leeftijdscategorieën (40-49 jaar en +50 jaar). Het is dan ook vooral in deze groepen dat we rekening moeten houden met de instroom van PWA-werknemers en oudere werklozen in het werklozenbestand (zie annex). Toch is er bij de veertigers ook sprake van een vertraging van het groeiritmte op jaarbasis van +3 500 nwwz in 2004 naar +2 300 nwwz in 2005. Bij de vijftig-plussers is er daarentegen een toename met bijna 13 000 nwwz op jaarbasis. Voor het tweede jaar

op rij situeert de groeivoet van het aantal oudere werklozen zich rond de 50% waardoor het aandeel van de vijftigplussers in de werkloosheid sinds 2003 verdubbelde (van 8,6% 50-plussers in 2003 tot 17% in 2005).

Figuur 4.3

Jaar-op-jaarevolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden naar leeftijd (Vlaams Gewest; 2002-r2005)

In tabel 4.1 bekijken we de werkloosheidsevolutie tussen 2004 en 2005 per leeftijdscategorie meer in detail. Bij de jongeren (< 25 jaar) daalt de werkloosheid zowel voor mannen en vrouwen als voor laag- en hogeschoolden, al steekt de daling bij de hogeschoolden er met kop en schouders bovenuit (-1 150 nwwz). Ook de 25-39-jarigen doen het over gans de lijn vrij goed, maar wel in de eerste plaats bij de laaggeschoolden (-2 680 nwwz) en de vrouwen (-2 100 nwwz). De sterke daling bij deze groepen werd onder meer in de hand gewerkt door de lancering van de dienstenscheques.

Bij de veertigers daarentegen stijgt de werkloosheid in 2005 en is er een toename in elke subgroep. Naar geslacht liggen de groeicijfers vrij sterk uiteen: bij de mannelijke veertigers is de groei minimaal met 260 nwwz (+1,1%), terwijl er bij de vrouwen 2 020 nwwz bijkomen (+6,6%). De sterke groei bij de vrouwelijke veertigers hangt samen met de inschrijving van de PWA-werknemers in het werklozenbestand sinds oktober 2004: de vrouwen maken immers bijna 85% uit van de PWA-werknemers.

Bij de vijftigplussers, ten slotte, manifesteert de forse aangroei zich weliswaar in elke subgroep, maar zijn er vooral naar onderwijsniveau aanzienlijke verschillen vast te stellen. De toename is beduidend kleiner naarmate het onderwijsniveau toeneemt: bij de laaggeschoolden komen er op een jaar tijd bijna 8 300 nwwz van 50 jaar of ouder bij, bij de middengeschoolden 3 200 nwwz en bij de hooggeschoolden nog iets meer dan 1 200 nwwz.

Tabel 4.1

Evolutie van de niet-werkende werkzoekenden per leeftijdsgroep, naar kenmerken (Vlaams Gewest; 2004-r2005)

	Totaal	< 25 jaar	25-39 jaar	40-49 jaar	> 49 jaar
Aantal nwwz r2005 (n)					
Totaal	236 020	56 650	83 770	55 450	40 160
Mannen	109 080	29 590	38 700	22 770	18 020
Vrouwen	126 940	27 060	45 070	32 680	22 140
Laaggeschoold	121 020	25 310	37 250	33 300	25 170
Middengeschoold	78 810	21 980	30 830	15 570	10 430
Hooggeschoold	36 190	9 360	15 680	6 580	4 560
Evolutie nwwz 2004-r2005 (n)					
Totaal	+10 390	-1 320	-3 290	+2 280	+12 730
Mannen	+3 660	-460	-1 190	+260	+5 050
Vrouwen	+6 730	-860	-2 100	+2 020	+7 670
Laaggeschoold	+5 960	-220	-2 680	+600	+8 270
Middengeschoold	+4 020	+40	-530	+1 260	+3 240
Hooggeschoold	+410	-1 150	-80	+420	+1 220

r2005 = raming voor 2005 op basis van de maanden januari tot oktober

Bron: VDAB Arvastat (Bewerking Steunpunt WAV)

Vlaanderen in Europa

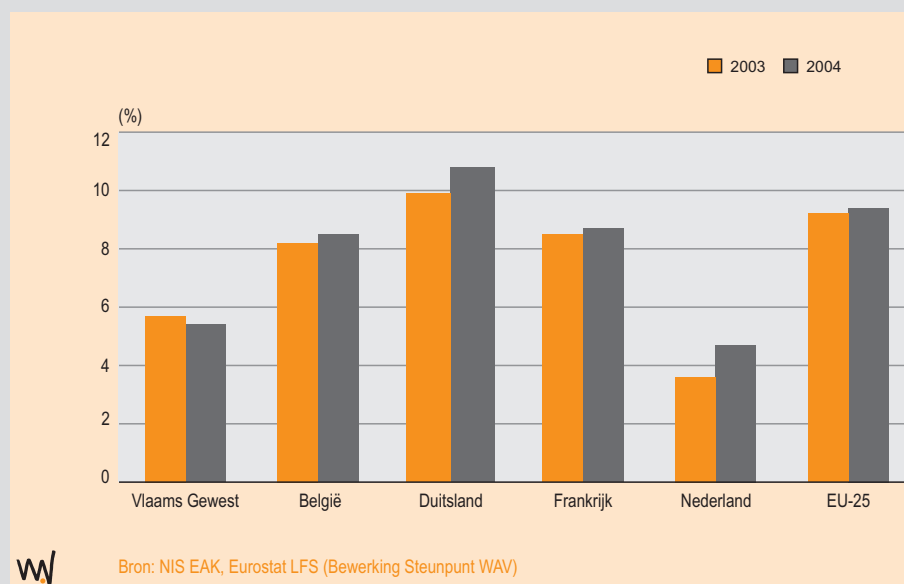
Om de Vlaamse werkloosheidssituatie te vergelijken met de buurlanden en het Europees gemiddelde maken we gebruik van de ILO-werkloosheidsgraad. Voor deze indicator kan het Vlaams Gewest relatief lage en dus gunstige cijfers voorleggen. Anno 2004 is 5,4% van de Vlaamse beroepsbevolking werkloos, tegenover gemiddeld 9,4% in EU-25. In Duitsland loopt de werkloosheidsgraad dubbel zo hoog op als in Vlaanderen (10,8%), maar ook België als geheel en Frankrijk kennen bijna 9% werklozen in de beroepsbevolking. Nederland doet het met een werkloosheidsgraad van 4,7% beter dan Vlaanderen (figuur 4.4).

Naast het relatief beperkte aandeel werklozen, kende Vlaanderen tussen 2003 en 2004 ook een lichte daling van de werkloosheidsgraad (-0,3 procentpunt). België, Frankrijk en EU-25 kenden nog een beperkte toename met 0,2 procentpunt. In Duitsland en Nederland steeg de

werkloosheidsgraad voor het tweede jaar op rij met ongeveer 1 procentpunt. De Duitse en Nederlandse arbeidsmarkten zijn duidelijk nog niet gerecupereerd van de recessie die beide landen doormaakten in 2003.

Figuur 4.4

ILO-werkloosheidsgraad (15-64 jarigen) (Vlaams Gewest, België, buurlanden, EU-25; 2003-2004)²

1.2 ■ ■ *Structurele werkloosheid neemt toe*

Niettegenstaande de groeivertraging van de werkloosheid en de daling bij de jongere leeftijdsgroepen, blijkt er in 2005 wel nog een sterke toename van zeer langdurig werklozen (>2 jaar). Globaal genomen kent de zeer langdurige werkloosheid een groei van 19,7% (+9 630 nwwz, tabel 4.2). Het aantal nwwz dat meer dan twee jaar werkloos is, stijgt bovendien in elke leeftijdscategorie.

We stelden vast dat de werkloosheid in 2005 daalt bij de categorieën jonger dan veertig jaar. Tabel 4.2 toont echter dat de daling volledig te situeren is bij de nwwz met een werkloosheidsduur korter dan 2 jaar: bij de min-25-jarigen en bij de 25-39-jarigen daalt zowel de groep van nwwz die minder dan een jaar werkloos zijn als de groep van nwwz die 1 tot 2 jaar werkloos zijn. De zeer

² Voor de werkloosheidsgraden van de andere Europese lidstaten verwijzen we naar de cijferbijlage op www.steunpuntwav.be, publicaties.

Hfdst. I langdurige werkloosheid (> 2 jaar) blijkt daarentegen nog steeds toe te nemen. Bij de min-25-jarigen stijgt het aantal nwwz die zeer langdurig werkloos zijn (> 2 jaar) in 2005 met 670 nwwz, relatief gezien een sterke groei van bijna 16%. Bij de 25-39-jarigen is er eerder sprake van een stabilisatie (+0,2%) van de groep van nwwz die meer dan 2 jaar werkloos zijn.

Tabel 4.2

Evolutie van de niet-werkende werkzoekenden per leeftijdsgroep, naar werkloosheidsduur (Vlaams Gewest; 2004-r2005)

	Totaal	< 25 jaar	25-39 jaar	40-49 jaar	> 49 jaar
Aantal nwwz r2005					
< 1 jaar	134 460	43 700	49 880	24 620	16 260
1-2 jaar	43 090	8 100	15 470	9 590	9 940
> 2 jaar	58 470	4 850	18 420	21 240	13 960
Evolutie nwwz 2004-r2005 (n)					
< 1 jaar	+1 590	-520	-1 090	+1 190	+2 010
1-2 jaar	-830	-1 470	-2 250	-860	+3 750
> 2 jaar	+9 630	+670	+50	+1 940	+6 970
Evolutie nwwz 2004-r2005 (%)					
< 1 jaar	+1,2	-1,2	-2,1	+5,1	+14,1
1-2 jaar	-1,9	-15,4	-12,7	-8,2	+60,4
> 2 jaar	+19,7	+15,9	+0,2	+10,1	+99,7

r2005 = raming voor 2005 op basis van de maanden januari tot oktober

Bron: VDAB Arvastat (Bewerking Steunpunt WAV)

Bij de 40-49-jarigen daalt enerzijds de groep van nwwz die één tot twee jaar werkloos zijn (-860 nwwz). Anderzijds kennen de kortdurig (< 1 jaar) en de zeer langdurig (> 2 jaar) werkloze veertigers een toename van respectievelijk 1 190 nwwz en 1 940 nwwz. Bij de vijftigers groeit het aantal nwwz aan ongeacht de werkloosheidsduur. De groep van vijftigplussers die kortdurig werkloos zijn (< 1 jaar) stijgt met 2 010 nwwz, en de nwwz die één tot twee jaar werkloos zijn met 3 750 personen. De groei bij deze laatste groep is grotendeels te verklaren doordat heel wat ouderen na de gewijzigde regelgeving in augustus 2004 ingeschreven werden als nwwz (zie annex) en medio 2005 de kaap van twaalf maanden werkloosheid overschrijden en doorschuiven naar de langdurige werkloosheid.

De sterkste groei tekenen we echter op bij de vijftigplussers die meer dan twee jaar werkloos zijn. Met een stijging van maar liefst 6 970 nwwz (+99,7%) is deze groep op een jaar tijd verdubbeld in aantal. Het betreft hier een reële aangroei van werkloze vijftigplussers die als gevolg van de nieuwe regelgeving niet meer vrijgesteld worden van inschrijving als werkzoekende, maar die er ook niet in slagen om binnen een termijn van twee jaar uit de werk-

loosheid te stromen en eventueel een geschikte job te vinden. Dit is een tendens die al drie jaar aan de gang is: sinds begin 2003 stijgt het aantal zeer langdurig werkloze vijftigplussers bijna ononderbroken met enkele honderden personen per maand. Bovendien geldt er een relatief sterke toename voor zowel laag-, midden- als hooggeschoolde vijftigplussers (tabel 4.3). Belangrijk is wel dat de laaggeschoolden de meerderheid (blijven) uitmaken: anno 2005 zijn er 13 960 oudere nwwz meer dan twee jaar werkloos en van deze groep is 65% laaggeschoold.

Tabel 4.3

Aantal niet-werkende werkzoekenden ouder dan 50 jaar en meer dan twee jaar werkloos, naar onderwijsniveau (Vlaams Gewest; 2002-r2005)

	2002	2003	2004	2005
Totaal	2 430	3 520	6 990	13 960
Laaggeschoold	1 560	2 330	4 590	9 100
Middengeschoold	560	790	1 650	3 430
Hooggeschoold	310	400	750	1 430

r2005 = raming voor 2005 op basis van de maanden januari tot oktober

Bron: VDAB Arvastat (Bewerking Steunpunt WAV)

2 *Risico op langdurige werkloosheid*

Sinds de eeuwwisseling neemt het globale risico op langdurige werkloosheid voor elke nieuwe cohorte van ingestroomde werklozen toe. Restpercentages geven aan dat de doorstroom van werklozen naar de middel-langdurige (6 maand), de langdurige (12 maand) en de zeer langdurige (24 maand) werkloosheid sinds 2000 relatief groter wordt.

Een meer structurele blik op de restpercentages van 2003 geeft nogmaals een aanduiding van de risicopositie van bepaalde kansengroepen op de arbeidsmarkt: met name ouderen, laaggeschoolden en niet-EU-inwoners lopen een hoger risico op langdurige werkloosheid dan gemiddeld. Bovendien lopen ook de kleinere groepen van hooggeschoolde werkloze ouderen en niet-EU-inwoners een relatief hoog risico om langdurig in de werkloosheid te verzeilen. Zij slagen er met andere woorden slechts in beperkte mate in om hun diploma te verzilveren op de arbeidsmarkt. De jongeren daarentegen, die jaarlijks de omvangrijkste groep van nieuw ingestroomde werklozen vormen, stromen binnen een tijdspanne van 24 maanden bijna allemaal weer uit de werkloosheid.

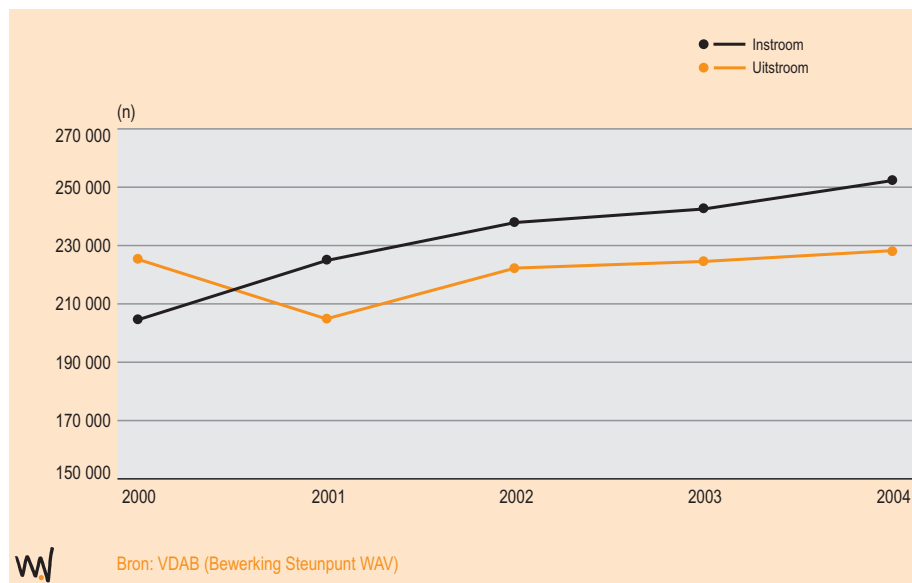
2.1 ■ ■ Meer uitstroom of minder instroom?

De transitie die zich voordoen tussen verschillende arbeidsmarktsegmenten maken van de arbeidsmarkt een dynamisch gebeuren en het werkloosheidsstelsel speelt bij dit proces een centrale rol. Zo is de werkloosheid een belangrijke schakel bij de arbeidsmarktintrede van jongeren, bij herstructureringen of sluiting van ondernemingen en bij het uittredeproces van oudere werknemers die de arbeidsmarkt verlaten.

De werkloosheidsevolutie zoals die geschetst werd in paragraaf 1 geeft slechts een fractie weer van het dynamisch proces dat zich afspeelt rond het werkloosheidssegment van de arbeidsmarkt. De evolutie van het aantal werklozen is de resultante van de achterliggende stromen in en uit de werkloosheid. Bij het dynamisch proces valt wel de kanttekening te plaatsen dat de uitstroom uit de werkloosheid niet steeds gelijk staat met de (her)intrede als werkende. Het werkloosheidsstelsel kan ook verlaten worden om andere redenen dan het vinden van een job, zoals het (tijdelijk) terugtrekken uit de arbeidsmarkt.

Figuur 4.5

Aantal ingestroomde en uitgestroomde niet-werkende werkzoekenden (Vlaams Gewest; 2000-2004)

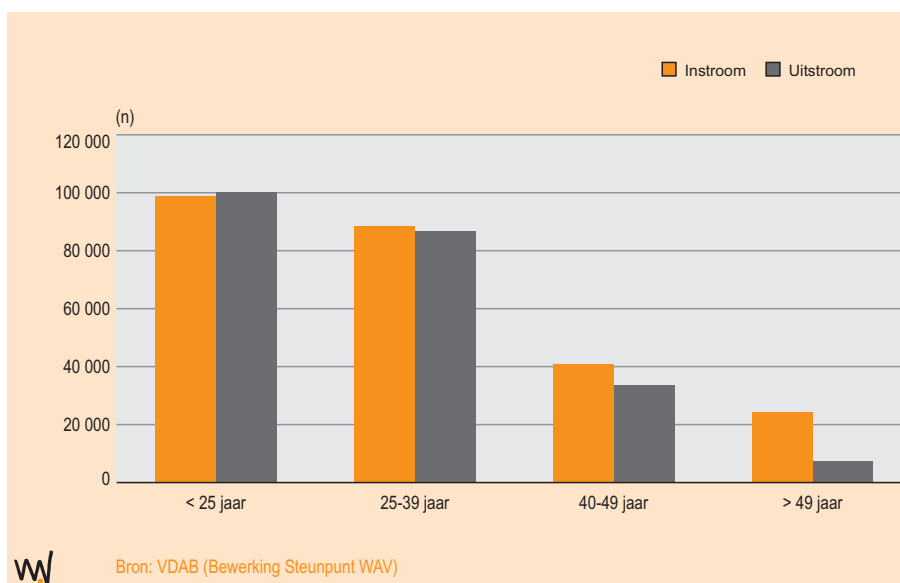

In figuur 4.5 kijken we naar het aantal personen dat in de loop van een jaar de werkloosheid in- en uitstroomt.³ Anno 2004 stroomden er maar liefst 252 000 personen in de werkloosheid, maar daartegenover stond ook een uitstroom van 228 000 personen.⁴ Aangezien de instroom groter was dan de uitstroom nam de werkloosheid in 2004 logischerwijze toe.

In 2000, het voorlopig laatste jaar met een werkloosheidsdaling, was de situatie nog omgekeerd en stroomden er meer personen uit de werkloosheid dan dat er bijkwamen. De conjunctuurvertraging in 2001 bracht vervolgens een stijging van de instroom met zich mee en terzelfdertijd een forse daling van de uitstroom. Nadien nam de omvang van zowel de in- als de uitstroom jaar na jaar toe en was de groep van nieuwe werklozen steeds groter dan de groep van uitgestroomde werklozen zodat de werkloosheid bleef stijgen.

Figuur 3.6

Aantal ingestroomde en uitgestroomde niet-werkende werkzoekenden naar leeftijd (Vlaams Gewest; 2004)

- 3 De instroom bevat alle personen die in december van jaar t geen nwwz waren, maar in de loop van jaar $t+1$ wel voorkwamen in de werkloosheidsbestanden. Een persoon wordt per jaar maar een keer geteld op het ogenblik dat hij/zij voor het eerst instroomt. De uitstroom is een afgeleide variabele berekend o.b.v. instroom enerzijds en de stockgegevens anderzijds. Voor een methodologische beschrijving verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, publicaties.
- 4 Het saldo van de in- en uitstroom wijkt af van de evolutie die we in paragraaf 1 vaststelden. Het verschil heeft te maken met de verschillende referentieperiodes die gebruikt worden. Bij de statische analyse (paragraaf 1) geven we de evolutie weer van het gemiddeld aantal nwwz op jaarbasis, terwijl we bij de dynamische analyse (paragraaf 2) de evolutie weer geven tussen het begin en het einde van een jaar. Voor een methodologische beschrijving verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, publicaties.

De stromen rond het werkloosheidsstelsel blijken sterk te verschillen voor de diverse leeftijdscategorieën (figuur 4.6). In 2004 waren er ongeveer 99 000 jongeren die zich inschreven als nwwz. De intrede op de arbeidsmarkt gaat dan ook voor heel wat jongeren gepaard met periodes van werkloosheid. Enerzijds is er het jaarlijks weerkerend fenomeen van jonge schoolverlaters die zich bij hun aantrede op de arbeidsmarkt tijdens de zomermaanden inschrijven als werkzoekende. Anderzijds verloopt de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt ook vaak via tijdelijke jobs (zoals uitzendarbeid) die soms afgewisseld worden met periodes van werkloosheid. Naast de 99 000 nieuw ingeschreven jongeren zijn er anno 2004 ook 100 000 jongeren die de werkloosheid verlaten hebben. Niettegenstaande de omvangrijke stromen rond het werkloosheidssegment is er per saldo sprake van een lichte daling van de jongerenwerkloosheid.⁵ In vergelijking met 2003 is de instroom in 2004 kleiner geworden terwijl de uitstroom verder toenam.

Uit figuur 4.6 blijkt dat de omvang van de in- en uitstroom aanzienlijk afneemt met de leeftijd. Tegenover de 99 000 jongeren, waren er 'maar' 24 000 vijftigplussers die zich in 2004 inschreven als nwwz. In tegenstelling tot bij de jongeren stonden hier echter ook veel minder uitschrijvingen tegenover (7 500 personen) zodat de werkloosheid bij de ouderen per saldo zelfs fors toenam. De nieuwe regelgeving aangaande de vrijstelling van oudere werklozen weerspiegelde zich in 2004 ook in de stroomgegevens. In vergelijking met de voorgaande jaren is de instroom sterk toegenomen in 2004, terwijl de uitstroom terzelfdertijd sterk verkleinde. De instroom werd aangewakkerd doordat de oudere werklozen met een mini-vrijstelling in augustus 2004 gezamenlijk opgenomen werden in het werklozenbestand (zie annex). De uitstroom werd dan weer getemperd doordat de voorwaarden voor een volledige vrijstelling als oudere werkloze verstrengd werden en er bijgevolg minder langdurig werkloze ouderen zijn die de overgang maken van de officiële werkloosheid naar de vrijgestelde werkloosheid.

2.2 ■ ■ Risico op langdurige werkloosheid

Het risico op langdurige werkloosheid drukken we uit in de vorm van een restpercentage dat weergeeft hoeveel procent van de ingestroomde werklozen na 6, 12 of 24 maanden nog steeds en ononderbroken werkloos is.⁶ De restpercentages geven met andere woorden een beeld van de instroom van werklozen in de middel-langdurige (na 6 maanden), de langdurige (na 12 maanden) en de zeer langdurige (na 24 maanden) werkloosheid.

5 In tegenstelling tot in paragraaf 1 waar we voor 2004 nog over een lichte stijging van de jongerenwerkloosheid spreken. Het verschil heeft weer te maken met de verschillende referentieperiodes die gebruikt worden. Voor een methodologische beschrijving verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, publicaties.

6 Het restpercentage duidt op werklozen die 6, 12 of 24 maanden na het instroommoment nog steeds werkloos zijn en tijdens de referentieperiode geen werkloosheidsonderbreking van minstens twee maanden kenden. Voor een methodologische beschrijving verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, publicaties.

Tabel 4.4

Restpercentages: aandeel niet-werkende werkzoekenden die na 6, 12 en 24 maanden nog steeds en ononderbroken werkloos zijn (Vlaams Gewest; instroomjaren 2000-2004)

Instroomjaar	Instroom (n)	Restpercentages		
		6 maand	12 maand	24 maand*
2000	204 500	31,4	14,6	4,9
2001	224 800	32,7	15,4	5,6
2002	237 900	35,5	19,0	7,8
2003	242 500	38,9	21,1	9,0
2004	252 300	40,6	-	-

* Het restpercentage na 24 maand in 2003 is een raming o.b.v. de personen die in de eerste helft van 2003 instroomden
Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

We kijken eerst naar de 252 300 personen die in de loop van 2004 instroomden in de werkloosheid (tabel 4.4). Zes maanden na de inschrijving bedraagt het restpercentage 40,6% wat wil zeggen dat bijna 41 op 100 personen die in 2004 werkloos werden na 6 maanden nog steeds en ononderbroken werkloos zijn. In 2000 was dat bijna 10 procentpunten minder (31,4%) en sindsdien is het restpercentage jaar na jaar gestegen. Er zijn met andere woorden niet alleen steeds meer personen die instromen in de werkloosheid, maar relatief gezien zijn er ook steeds meer werklozen die minstens 6 maanden in de werkloosheid vertoeven.

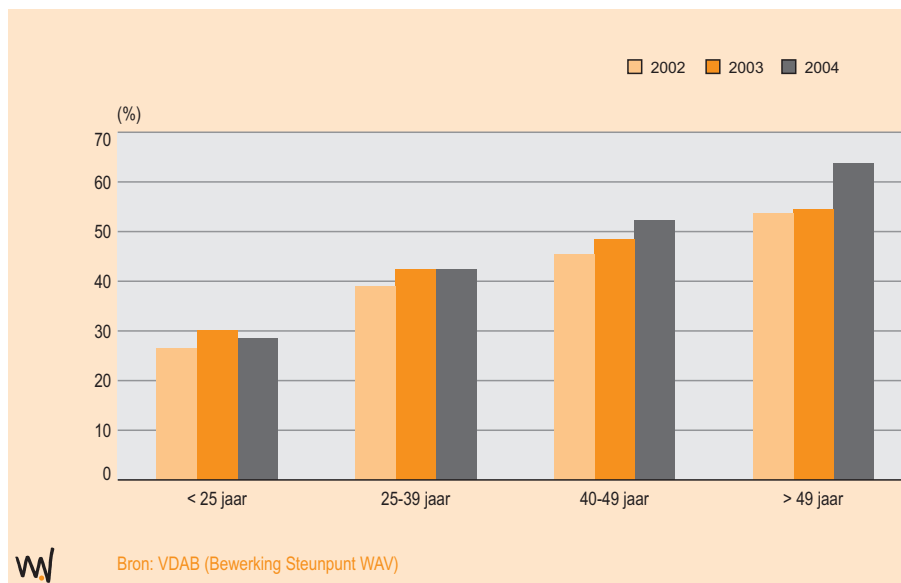
Toch geldt dit niet in dezelfde mate voor de verschillende subcategorieën in de werkloosheid. Figuur 4.7 toont aan dat er voor de jongere leeftijdscategorieën in 2004 een lichte verbetering plaatsvond, terwijl het restpercentage bij de oudere groepen nog sterk toenam. Voor de vijftigplussers is 2004 een breukjaar in die zin dat het restpercentage na 6 maanden voor het eerst zeer sterk stijgt. Dit heeft te maken met de trage uitstroom van oudere werklozen met een mini-vrijstelling die sinds augustus 2004 met een nieuwe inschrijvingsdatum opgenomen werden in het werkloosheidsbestand (zie annex).

Uit tabel 4.4 blijkt dat niet alleen de restpercentages na 6 maanden oplopen, maar ook de restpercentages na 12 maanden en na 24 maanden nemen met de jaren toe. Van de 204 500 nieuw ingestroomde werklozen in 2000 was 14,6% na 12 maanden nog steeds en ononderbroken werkloos en 4,9% na 24 maanden. Anno 2003 zijn de restpercentages opgelopen tot 21,1% na 12 maanden en 9% na 24 maanden. Van de personen die in 2003 werkloos werden, stroomde met andere woorden een op de vijf in de langdurige werkloosheid (> 12 maanden) en bijna een op de tien in de zeer langdurige werkloosheid (> 24 maanden). Tijdens de besproken periode neemt het risico op langdurige werkloosheid duidelijk toe. Bij deze vaststelling kunnen we niet voorbij aan de neerwaartse conjunctuur die zich sinds 2001 manifesteert en die een vertragend effect heeft op

de uitstroom uit de werkloosheid. Dat de conjunctuur een invloed heeft op de werkloosheidsduur bleek eerder al uit een onderzoek van Bollens e.a. (2003) die aantoonde dat het risico op langdurige werkloosheid tijdens de economische opleving aan het eind van de jaren negentig beduidend kleiner werd.

Figuur 4.7

Restpercentages (na 6 maanden) naar leeftijd: aandeel niet-werkende werkzoekenden die na 6 maanden nog steeds en ononderbroken werkloos zijn (Vlaams Gewest; instroomjaren 2002-2004)

De sluitende aanpak van de werkloosheid

De 'sluitende preventieve aanpak van de werkloosheid' stelt dat alle werkzoekenden ondersteuning moeten krijgen nog vooraleer door te stromen naar de langdurige werkloosheid.

In een evaluatie-onderzoek (Heylen en Bollens, 2005) naar de effectiviteit van de sluitende aanpak pleiten de onderzoekers voor een doorgedreven selectiviteit. Dit houdt in dat de trajecten in de eerste plaats worden gereserveerd voor de werklozen met een groter risico op langdurige werkloosheid. Toch hoeft dit niet tegenstrijdig te zijn met de sluitende aanpak. Een eerste 'contact' met de bemiddelingsdienst ter kennismaking met het bestaande aanbod kan universeel toegepast worden. Nadien zou er wel behoefte zijn aan een selectieve benadering voor het al dan niet opstarten en invullen van acties. Doorslaggevend element hierbij voor de

onderzoekers is wel dat men er in slaagt om de kans op langdurige werkloosheid te voorspellen, waardoor de acties effectief gericht kunnen worden op de werklozen die minder kans maken om op eigen kracht weer uit te stromen.

Hierbij aansluitend werd in 2004 een nieuw getrappt begeleidingsmodel ingevoerd waarbij alle werkzoekenden kort na de instroom vacatures krijgen toegestuurd en vervolgens, naarmate de werkloosheid langer duurt, de aangeboden begeleiding intensiever wordt. Naast een maatgerichte preventieve aanpak is het ook de bedoeling om de doelgroep van de langdurig werklozen intensief te betrekken bij het systeem van de sluitende aanpak. Bovendien wordt er naar gestreefd om de intensieve trajecten beter te richten op de doelgroep die er het meest behoefte aan heeft (Vlaams Hervormingsprogramma 2005-2008).

2.3 *Risicoprofiel*

Voor een analyse van het risico op langdurige werkloosheid bij verschillende subcategorieën in de werkloosheid bekijken we in tabel 4.5 de restpercentages voor het instroomjaar 2003. Van de 242 500 nieuwe werklozen in 2003 blijft er globaal gezien 38,9% minstens 6 maanden werkloos. Zo'n 21% slaagt er niet in om binnen een periode van 12 maanden (tijdelijk) uit de werkloosheid te stromen en voor 9% duurt de werkloosheidsperiode minstens 24 maanden.

De profielkenmerken in tabel 4.5 verwijzen steeds naar de positie van de werklozen op het ogenblik van de instroom in de werkloosheid. Voor de vrouwen liggen de restpercentages zowel op 6, 12 als 24 maanden hoger dan bij de mannen, al zijn de genderverschillen nog relatief beperkt. Naar leeftijd geldt dat hoe ouder de werklozen bij instroom waren, hoe hoger het risico op langdurige werkloosheid. De jongeren vormen weliswaar de grootste groep van instromers, maar zij stromen relatief gezien ook het snelst uit en hebben bijgevolg de kleinste kans om langdurig werkloos te blijven. Op een restpercentage van 3,5% na, stromen alle min-25-jarigen binnen een tijdspanne van 24 maanden uit de werkloosheid. Bij de ouderen doet zich het omgekeerde voor: vijftigplussers zijn de kleinste groep van instromers, maar zowel na 6, 12 en 24 maanden liggen de restpercentages bij hen beduidend hoger dan bij de jongere leeftijdscategorieën. Meer dan de helft van de vijftigplussers die in 2003 werkloos werden, was na 6 maanden nog steeds werkloos. Een kwart van de oudere werklozen blijft zelfs meer dan twee jaar ononderbroken werkloos.⁷

⁷ Dat er heel wat vijftigplussers uitstromen, heeft mede te maken met het feit dat oudere werklozen met een mini-vrijstelling aanvankelijk nog uitgeschreven werden uit de werkloosheidsstatistieken (zie annex).

Tabel 4.5

Restpercentages naar persoonskenmerken: aandeel niet-werkende werkzoekenden die na 6, 12 en 24 maanden nog steeds en ononderbroken werkloos zijn (Vlaams Gewest; instroomjaar 2003)

	Instroom (n)	Restpercentages		
		6 maand	12 maand	24 maand*
Totaal	242 500	38,9	21,1	9,0
Mannen	120 000	37,7	20,1	8,6
Vrouwen	122 500	40,1	22,1	9,5
< 25 jaar	100 800	30,0	13,1	3,5
25-39 jaar	90 000	42,4	23,2	9,4
40-49 jaar	36 400	48,5	30,6	17,2
> 49 jaar	15 300	54,5	38,9	24,9
Laaggeschoold	96 700	46,3	28,2	13,2
Middengeschoold	91 300	35,9	18,2	7,2
Hooggeschoold	54 500	30,9	13,4	4,4
Belgen	218 200	37,4	19,9	8,5
Andere EU inwoners	7 900	42,8	23,4	10,2
Niet-EU-inwoners	16 500	57,1	35,7	16,1

* Het restpercentage na 24 maand is een raming o.b.v. de personen die in de eerste helft van 2003 instroomden

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

De verdeling van de restpercentages naar onderwijsniveau en nationaliteit geeft opnieuw een aanduiding van de risicopositie van laaggeschoolden en niet-EU-inwoners op de arbeidsmarkt. Van de bijna 100 000 laaggeschoolde instromers in 2003 blijft 46,3% minstens 6 maanden werkloos. In vergelijking met de hooggeschoolden die na 6 maanden een restpercentage van 30,9% laten optekenen is dat de helft meer. Naarmate de werkloosheidsduur toeneemt, vergroot bovendien de kloof tussen laag- en hooggeschoolden. Na 12 maanden is het restpercentage bij de laaggeschoolde werklozen ongeveer dubbel zo hoog als bij de hooggeschoolden (28,2% tegenover 13,4%) en na 24 maanden zelfs drie keer zo hoog (13,2% tegenover 4,4%). Naar nationaliteit zijn het duidelijk de niet-EU-inwoners die de hoogste restpercentages laten optekenen zowel na 6, 12 als 24 maanden. Terwijl de mobiliteitsanalyses aantonen dat inwoners van buiten de Europese Unie een relatief grote kans hebben om hun job te verliezen en in de werkloosheid te stromen, blijkt hier dat ze bovendien het grootste risico lopen op langdurige werkloosheid. Hfdst. 7

Samenvattend kunnen we stellen dat de kansengroepen op de arbeidsmarkt, namelijk ouderen, laaggeschoolden en niet-EU-inwoners het hoogste risico op langdurige werkloosheid lopen. De restpercentages van personen die na 6, 12 en 24 maanden nog steeds en ononderbroken werkloos zijn, liggen bij deze groepen aanzienlijk hoger dan bij de sterkere groepen op de arbeidsmarkt.

Bij een onderlinge kruising van verschillende profielkenmerken wordt echter duidelijk dat de achterstelling van laaggeschoolden niet steeds gelijk opgaat. Het restpercentage na 12 maanden is bij laaggeschoolden twee keer zo hoog als bij hooggeschoolden (kloof 2,1). Toch komt de onderwijskloof niet in gelijke mate voor bij de verschillende leeftijds- en nationaliteitsgroepen (tabel 4.6). Bij de jongeren is de kloof zeer hoog: 22,4% van de laaggeschoolde jongeren is na 12 maanden nog steeds en ononderbroken werkloos tegenover slechts 6,5% bij de hooggeschoolde jongeren (kloof 3,4). Voor de oudere leeftijdsgroepen wordt de kloof stelselmatig kleiner en bij de vijftigplussers is de kloof tussen laaggeschoolden en hooggeschoolden bijna een op een (kloof 1,1). Naar nationaliteit is de onderwijskloof bij de Belgen het grootst (kloof 2,2) en bij de niet-EU-inwoners opnieuw bijna een op een (kloof 1,1).

Dat de kloof tussen laag- en hooggeschoolden bijna nihil is bij vijftigplussers en niet-EU-inwoners is echter geenszins te wijten aan een goede positie van de laaggeschoolden in die groepen, maar wel aan de zwakke positie van de hooggeschoolde werklozen. De hooggeschoolde werklo-

Hfdst. 8 zere ouderen en niet-EU-inwoners slagen er slechts in beperkte mate in om hun diploma te verzilveren op de arbeidsmarkt en lopen een hoog risico om langdurig in de werkloosheid te verzeilen. Hoewel het geen omvangrijke groepen zijn, doen de ingestroomde hooggeschoolden bij de vijftigplussers en de niet-EU-inwoners (respectievelijk 2 200 personen en 2 400 personen) het met een restpercentage na 12 maanden van ongeveer 35% amper beter dan de laaggeschoolden in hun categorie.

Tabel 4.6

Restpercentages (na 12 maanden) en onderwijskloof: aandeel niet-werkende werkzoekenden die na 12 maanden nog steeds en ononderbroken werkloos zijn (Vlaams Gewest; instroomjaar 2003)

	Laaggeschoolden		Hooggeschoolden		Onderwijskloof (laag / hoog) (a / b)
	Instroom (n)	Rest-percentage (a)	Instroom (n)	Rest-percentage (b)	
Totaal	96 700	28,2	54 500	13,4	2,1
< 25 jaar	31 200	22,4	26 200	6,5	3,4
25-39 jaar	35 900	27,8	20 900	16,6	1,7
40-49 jaar	20 700	32,6	5 200	25,2	1,3
> 49 jaar	8 800	39,6	2 200	35,6	1,1
Belgen	84 100	27,2	50 600	12,2	2,2
Andere EU-inwoners	3 500	26,9	1 600	19,8	1,4
Niet-EU-inwoners	9 100	37,2	2 400	34,8	1,1

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

Met de dynamische statistiek kunnen we niet alleen het 'risico op langdurige werkloosheid' in kaart brengen, maar ook de 'uitstroomkansen uit de werkloosheid' berekenen. Draaien we – als uitsmijter – de restpercentages even om, dan krijgen we een zicht op het aandeel van werklozen die wel (al dan niet tijdelijk) uitgestroomd zijn vooraleer een bepaalde werkloosheidsduur te bereiken. Van de 242 500 personen die in 2003 instroomden is 38,9% na 6 maanden nog steeds en ononderbroken werkloos. Omgekeerd stroomde dus 61,1% van de nieuwe werklozen wel uit tijdens de eerste 6 maanden (tabel 4.7). Kijken we vervolgens naar de 944 000 personen die na de eerste periode van 6 maanden nog werkloos zijn, dan zien we dat de uitstroomkans afneemt: van deze resterende werklozen stroomt tijdens de daaropvolgende 6 maanden nog 'maar' 45,8% uit. De uitstroomkans ligt met andere woorden lager tijdens de tweede werkloosheidsperiode van 6 maanden. Bij vijftigplussers is het verschil het grootst: hebben zij nog een uitstroomkans van 45,5% tijdens de eerste periode van 6 maanden, dan zakt de uitstroomkans voor de resterende werklozen tot 28,5% tijdens de daaropvolgende periode van 6 maanden.

Tabel 4.7

Uitstroomkans tijdens de eerste en tweede periode van 6 maanden werkloosheid (Vlaams Gewest; instroomjaar 2003)

	Instroom (n)	Uitstroomkans 0-6 maand (%)	Restgroep na 6 maand (n)	Uitstroomkans 6-12 maand (%)
Totaal	242 500	61,1	94 400	45,8
Mannen	120 000	62,3	45 300	46,7
Vrouwen	122 500	59,9	49 100	45,0
< 25 jaar	100 800	70,0	30 300	56,4
25-39 jaar	90 000	57,6	38 200	45,3
40-49 jaar	36 400	51,5	17 700	37,0
> 49 jaar	15 300	45,5	8 300	28,5
Laaggeschoold	96 700	53,7	44 700	39,2
Middengeschoold	91 300	64,1	32 800	49,2
Hooggeschoold	54 500	69,1	16 900	56,7
Belgen	218 200	62,6	81 700	46,8
Andere EU-inwoners	7 900	57,2	3 400	45,2
Niet-EU-inwoners	16 500	42,9	9 400	37,5

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

Dat de uitstroomkans verkleint naarmate de werkloosheidsduur langer wordt, kan wijzen op het voorkomen van wat in de literatuur een negatieve duorafankelijkheid genoemd wordt: de kans om uit de werkloosheid te stromen neemt af met de duur van de werkloosheidsperiode (Bollens, Heylen & Vos, 2003). Bollens e.a. geven aan dat dit effect verklaard kan worden door wijzigingen in het gedrag van de werklozen en van de ondernemingen. Zo zou het zoeken naar

werk, het menselijk kapitaal en de gezondheid van de werklozen kunnen verslechteren naarmate men langer werkloos is, maar kan het ook zijn dat werkgevers minder geneigd zijn om langdurig werklozen te selecteren bij een aanwervingsprocedure. Op basis van deze omstandigheden kan gepleit worden voor een preventief arbeidsmarktbeleid met vroegtijdige ondersteuning voor alle werklozen. Daarnaast duiden Bollens e.a. echter ook op ander onderzoek waaruit blijkt dat de negatieve invloed niet zozeer zou uitgaan van de duur van de werkloosheidsperiode, maar eerder van kenmerken die de werklozen reeds hadden op het ogenblik dat ze werkloos werden. In dat geval, concluderen Bollens e.a., zou een activerend arbeidsmarktbeleid er baat bij hebben om ondersteuning en acties prioritair te richten op groepen die een groter risico lopen op langdurige werkloosheid. Hoewel rekening gehouden moet worden met niet observeerbare kenmerken, werd aan de hand van de voor ons beschikbare gegevens duidelijk dat dit onder meer het geval is voor laaggeschoolden, ouderen en niet-EU-inwoners.

Annex: impact van de gewijzigde regelgeving voor oudere werklozen en PWA-werknemers

Terwijl de werkloosheidsevolutie in de eerste jaarhelft van 2004 een veelbelovende groeivertraging kende, werd de positieve evolutie in augustus 2004 abrupt afgebroken en versnelde de werkloosheidsgroei opnieuw (figuur 4.8). Vervolgens bleef ook de te verwachten seizoensgebonden daling van de werkloosheid tussen september en oktober 2004 uit. Aan de basis van deze breukmomenten lagen twee wijzigingen in de werkloosheidsreglementering: oudere werklozen en PVA-vrijgestelden werden verplicht zich blijvend beschikbaar te stellen voor de arbeidsmarkt en zich in te schrijven als werkzoekenden. Voor een correcte benadering van de werkloosheidsevolutie in 2004 en 2005 is het noodzakelijk om even stil te staan bij de gewijzigde regelgeving.

Tot voor 2002 had de meerderheid van alle langdurige werklozen vanaf 50 jaar recht op een vrijstelling van inschrijving als werkzoekende, waardoor zij niet meer voorkwamen in de officiële werkloosheidsstatistieken. Sinds 1 juli 2002 moeten alle nieuwe langdurig werkzoekenden tussen 50 en 57 jaar⁸ echter ingeschreven en beschikbaar blijven voor de arbeidsmarkt.⁹ Op voorwaarde dat de vijftigers meer dan een jaar werkloos zijn, kunnen ze wel nog een mini-vrijstelling aanvragen: dit impliceert echter niet dat de beschikbaarheidsvereiste vervalt, ze moeten enkel

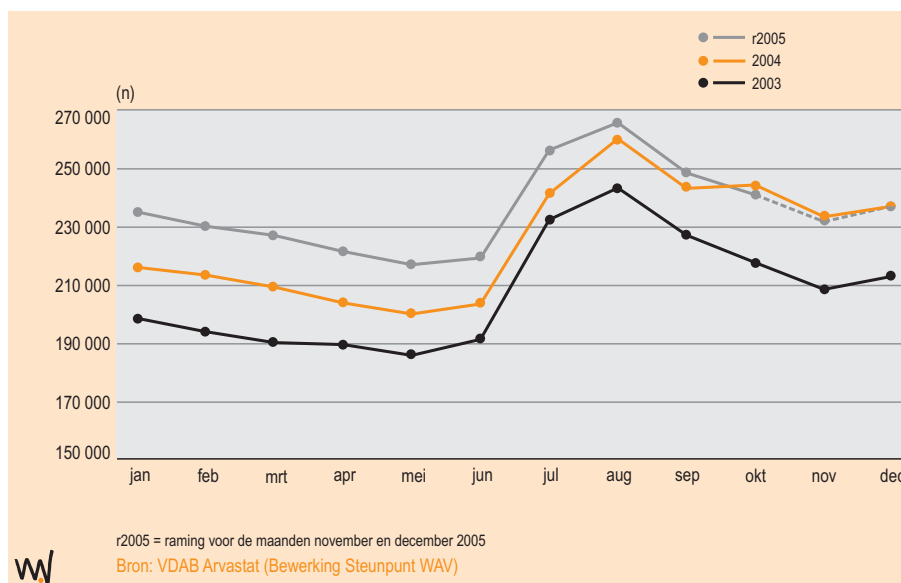
8 Met uitzondering van de werklozen die een beroepsverleden van minstens 38 jaar als loontrekkende kennen.

9 Vijftigplussers die reeds recht hadden op een volledige vrijstelling blijven dit statuut ook na 1 juli 2002 behouden.

niet meer deelnemen aan de gemeentelijke stempelcontroles. Hoewel de werklozen met een mini-vrijstelling dus wel nog beschikbaar blijven als werkzoekenden, werden zij bij de VDAB aanvankelijk toch uitgeschreven uit de werkloosheidsstatistieken (Misplon, Raymaekers & Holderbeke, 2005). Het is pas in augustus 2004 dat de VDAB-databank aangepast werd aan de gewijzigde situatie. Op dat moment werden alle oudere werklozen die sinds juli 2002 een mini-vrijstelling aangevraagd hadden in één beweging opgenomen in het werklozenbestand, wat een fors opwaartse impact had op de werkloosheidsstatistieken. Toch had de nieuwe regelgeving van juli 2002 in beperktere mate ook een onmiddellijke impact op de werkloosheidscijfers. De langdurig werklozen tussen 50 en 57 jaar die zich *niet* inschreven voor de mini-vrijstelling werden immers niet vrijgesteld van gemeentelijke stempelcontrole en werden bijgevolg ook *niet* uitgeschreven uit de werkloosheidsstatistieken.

Figuur 4.8

Aantal niet-werkende werkzoekenden op het einde van de maand (Vlaams Gewest; 2003-r2005)

De sterke stijging van het aantal nwwz in oktober 2004 was dan weer te wijten aan de opname van de PWA-vrijgestelden in de werkloosheidscijfers. PWA-werknemers die vrijgesteld waren van inschrijving als werkzoekende, moesten zich in het kader van de geleidelijke overgang van het PWA-systeem naar het stelsel van de dienstencheques opnieuw beschikbaar stellen voor de arbeidsmarkt.

Bij een vergelijking van de globale werkloosheid op jaarbasis moeten we tot 12 maanden later rekening houden met het effect van de opname van de nieuwe groepen in het werklozenbestand. Een jaar na de instroom van de oudere werklozen, in augustus 2005, is het schokeffect van deze maatregel uitgewerkt en valt de werkloosheidsgroei op jaarbasis terug tot op een zeer laag niveau (+5 500 nwwz). Nadat ook het effect van de PWA-herziening uitgewerkt is, volgt er in oktober 2005 zelfs een lichte daling van de Vlaamse werkloosheid (-3 300 nwwz). Naast het effect op korte termijn die de abrupte opname van de nieuwe werklozen met zich meebracht (meer instroom), hebben beide maatregelen ook een invloed op langere termijn doordat er minder werklozen in aanmerking komen voor een vrijstelling van inschrijving als werkzoekende (minder uitstroom). Onder de condities van de zeer trage uitstroom van de oudere werklozen en PWA-werknemers uit de werkloosheid is er op termijn een doorstroomeffect naar de zeer langdurige werkloosheid te verwachten.

Bibliografie

- Booghmans, M. (2004). Evolutie van de werkloosheid. In Steunpunt WAV-SSA, *Reeks de arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek, editie 2004*. Leuven.
- Heylen, V. & Bollens, J. (2005). *Evaluatie van de sluitende aanpak van werkloosheid in Vlaanderen in het kader van de Europese werkgelegenheidsstrategie*. Leuven: HIVA.
- Bollens, J., Heylen, V. & Vos, S. (2003). *Screening van de arbeidsmarktrijpheid, tegen de achtergrond van een preventief activerend arbeidsmarktbeleid*. Leuven: HIVA.
- Misplon, R., Raymaekers, R. & Holderbeke, F. (2005). De werkloosheidsevolutie in 2004 anders bekeken. *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV, (nr. 1)*, pp. 61-67. Leuven.

Cijferbijlage: [www.steunpuntwav.be, publicaties](http://www.steunpuntwav.be/publicaties)

Methodologie: [www.steunpuntwav.be, publicaties](http://www.steunpuntwav.be/publicaties)